

TƏRCÜMƏ NƏZƏRİYYƏSİ

A.P.Çexovun “6 №-li palata” əsərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi

Şahnaz Seyidova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Bakı Slavyan Universiteti

E-mail: seyidovashahnaz21@gmail.com

Annotasiya. Bu məqalə Çexovun ən dəyərli əsərlərindən biri olan “6 №-li palata” povestinin Azərbaycan dilinə tərcüməsinə həsr olunmuşdur. Məqalədə A.P.Çexovun məşhur “6 №-li palata” povesti orijinal ədəbi mətn və tərcümə aspektlərindən araşdırılır. Bu povestdə Çexov sosial və fəlsəfi problemləri qaldırır. Çexov povestdə xəstəxana ilə həbsxanayı, ruhi xəstələrlə məhbusları müqayisə edir. “6 №-li palata” povesti 1892-ci ildə yazılmışdır. Bu povest “Русская мысль” dərgisində dərc olunmuşdur. Hadisələr xəstəxana fligelində cərəyan edir. Povestin əsas qəhrəmanları ruhi xəstə İvan Qromov və həkim Andrey Ragindir. “6 №-li palata” povestini Azərbaycan dilinə İ.Nəfisli tərcümə etmişdir. Bu məqalədə Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında A.P.Çexovun “6 №-li palata” povestindəki personajlar və hadisələr araşdırılır, həmçinin A.P.Çexovun “6 №-li palata” povestinin Azərbaycan dilinə tərcümə problemləri də təhlil olunur. Bu məqalədə Azərbaycan tənqidçiləri M.Rəfili, M.Bağirov, M.Arif və başqalarının “6 №-li palata” əsəri ilə bağlı rəyləri, qənaətləri, məqalələri nəzərdən keçirilir.

Açar sözlər: zaman, rus, fəlsəfi fikir, povest, hadisə, xəstəxana

Məqalə tarixəsi: göndərilib – 05.12.2023; qəbul edilib – 15.12.2023

Translation of A.P.Chekhov’s story “Ward No.6” into Azerbaijani language

Shahnaz Seyidova

Doctor of Philosophy in Philology, associate professor

Baku Slavic University

E-mail: seyidovashahnaz21@gmail.com

Abstract. This article is dedicated to the translation of one of Chekhov’s most valuable works, “Ward No.6”, into Azerbaijani. The article deals with the famous story of A.P.Chekhov “Ward No.6” from the literary and translational aspects. In this story, Chekhov raises social and philosophical problems. Chekhov in the compared the hospital with a prison, and the mentally ill with prisoners. The story “Ward No.6” was written in 1892. This story was published in the “Russian Thought” magazine. Events take place in hospital wing. The main characters of the story are the mentally ill Ivan Gromov and Dr. Andrey Ragin. The story “Ward No.6” was translated into

Azerbaijani by I. Nefisli. The article examines the characters, events in the story by A. Chekhov in Azerbaijani literary criticism. And also the problems of translation into Azerbaijani of the story “Ward No.6” by Chekhov are revealed. This article deals with opinions, conclusions, M. Rafili, M. Bagirov, M. Arif and others about the story “Ward No.6”.

Keywords: time, Russian, philosophical idea, narrative, event, hospital

Article history: received – 05.12.2023; accepted – 15.12.2023

Giriş / Introduction

A.P. Çexovun ən sevilən əsərlərindən biri “6№-li palata”dır. O, bu əsəri 1892-ci ildə qələmə almışdır. Povest 1892-ci ildə “Русская мысль” jurnalında işıq üzü görmüşdür. Əsərin Çexovun dünya miqyasında tanınmasında müstəsna rolu vardır. “6№-li palata” povesti psixoloji-fəlsəfi zəmində yazılmışdır. Çexov bu əsərdə insan psixologiyasının dərin qatlarına nüfuz edərək, insanın daxili təlatümlərini ən incə məqamlarına qədər göstərə bilmişdir. “6№-li palata” işıq üzü gördüyü andan böyük rəğbətlə qarşılanmışdır; haqqında həm rus, həm də Azərbaycan ədəbi tənqidində bir sıra fikir və mülahizələr irəli sürülmüşdür. Belə ki, M. Bağırov “6№-li palata” əsərinin əsas qəhrəmanı Andrey Yefimç Ragini xarakterizə edərək yazırdı: “A.P. Çexovun “6№-li palata” hekayəsindəki hadisələr mərkəzdən uzaq əyalət şəhərlərinin birində baş verir. Buradakı xəstəxanaya uzun müddət həkim Andrey Yefimç Ragin rəhbərlik edir. Bu həkim əvvəllər xəstəxananın və xəstələrin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra işlər görmək istəyir. Lakin onun təşəbbüsləri baş tutmur və həkim ruhdan düşür, xəstəxanayı başsız buraxır, öz otağına çəkilir, fəlsəfi və tarixi kitablar oxumaqla təsəlli tapır. Zəif iradəli, mülayim xasiyyətli və nəzakətli həkimin bu vəziyyətini görən xidmətçilər xəstəxananın əmlakını dağıdır, xəstələri, xüsusilə “6№-li palata”da olan ruhi xəstələri döyüb incidirdilər” [3, s.49].

Əsas hissə / Main part

Povestin əsas qəhrəmanlarından biri Ragin işə başladığı ilk zamanlar xəstəxanayı dirçəltmək üçün cəhd edir, amma onun istəkləri həyata keçmir və Ragin ruhdan düşüb, müaliə etməyə başlayır. Tənqidçi doğru vurğulayır, Ragin zəif iradəli və mülayim xasiyyətli bir insan olduğu üçün xəstəxanaya işçiləri onun vəziyyətindən istifadə edib, xəstəxanayı talan edir, xəstələri döyərək onlara əziyyət verirlər.

M. Rəfili baş həkim Raginin İvan Dmitriçlə ünsiyyəti haqda bunları qələmə almışdır: “6№ palatada dəhşətli hadisələr baş verir. Xəstələrə olmanın zülmərləri edirlər. Palatada yaşayan xəstələrdən İvan Dmitriç bu zülmə razılaşmaq istəmir, etiraz edir, Raginin zülmə müqavimət göstərməmək fəlsəfəsini tənqid edir. O deyir ki, bu fəlsəfə deyil ki, tənbellikdir, axmaqlıqdır, oyunbazlıqdır. Raginin xəstə ilə söhbətləri və mübahisələri qulluqçularda şübhə oyadır. Ragini dəli elan edərək “6 nömrəli palata”ya soxurlar. Öz fəlsəfəsinin qurbanı olan Ragin azadlıqdan məhrum edilir. Onu bərk döyürlər. Yalnız o zaman Ragin xəstələrə edilən zülmərləri anlayır, zülmə müqavimət göstərməməyin nə olduğunu başa düşür. Lakin heç kəs onun etirazlarına, tələblərinə, bağırıclarına əhəmiyyət vermir. Çünki Ragin dəli sayılır. O, zülməkarları öldürmək, bu dəhşətli zindandan qaçmaq istəyir. Lakin dəmir pəncərəni qoparmaq, qapalı qapıları açmaq mümkün deyildi” [11, s.32]. İvan Dmitriç Raginin həyatında önəmli bir dönüş edir. Ragin İvan Dmitriçlə tanışlığa qədər, sakit və rəngsiz həyatda yaşayırdı. O hər gün işə gedir, sonra evə dönür, eyni saatda yemək yeyir, çay içir, kitab oxuyurdu. Onun günlük həyatı dəyişmədən davam edirdi. Bir insanın hər gün mənasız və monoton həyat yaşaması, onun həyat eşqinin bitməsi və onun boşluqda olması deməkdir. Ragin də, belə bir

həyatın içində, heç özü də bilmədən məhv olurdu. Onun həyatının amalı sadəcə işə gedib-gəlməkdən ibarət idi. İnsanın həyatı tək işdən ibarət olmamalıdır. Həyatının rəngarəng olması üçün insanın müxtəlif hədəf və arzuları olmalıdır. Arzusuz həyat mənasız həyatdır. Ragin də həyatını özü də bilmədən böyük bir boşluq içində keçirirdi. Raginin xəstəxanasında baş verənlərdən xəbəri olsa da, o heç bir tədbir görmürdü. Onu dəli elan edib, xəstəxanaya yerləşdirdikdən sonra, o, oradakı insanların zülm çəkdiklərini anlayır. Lakin çox gec idi. Onu dinləmədən, döyürlər. Ragin ruhi xəstələrə kömək edə bilmir, çünki artıq onun səlahiyyətləri əlindən alınmışdı, o da ordakı ruhi xəstələrdən biri sayılırdı.

M.Arif “6 №-li palata”nın çar Rusiyasını təmsil etdiyini vurğulayaraq, yazırdı: “6 №-li palata”da yalnız ruhi xəstələrə məxsus xəstəxanadan söhbət getmir. Burada təsvir olunan palata o zamankı çar Rusiyasını təmsil edir: elə dəhşətli bir dövrü, elə ağır həyatı təmsil edir ki, oraya laqeyd baxmaq, soyuqqanlı bir tamaşaçı olmaq özü cinayətdir. Hekayənin qəhrəmanı doktor Ragin əslində yumşaq və nəzakətli bir adamdır, lakin tolstoyçuluq nəzəriyyəsi ilə zəhərlənmişdir. Hər şeyə, hətta öz vəzifəsinə də laqeyd baxır: o təşəbbüссüz və tənbəldir. Raginin xəstəxanasında qayda-qanun yoxdur, xidmətçilər xəstələrlə kobud rəftar edir, onları döyürlər. Bütün bu biabırçılıqlara Ragin etina etmir, hər şeyi başlı-başına buraxır və öz hərəkətlərini fəlsəfi cəhətdən tolstoyçuluqla əsaslandırmağa çalışır” [1, s.18]. Tənqidçinin canlandığı obrazla əsərin orijinalında təsvir olunan obrazın xarakteri bir o qədər də uzlaşmır, Ragin tənbel insan deyil, o, yumşaq təbiətli insandır. O mücadilə etmir, hər şeyi başlı-başına buraxır, nəticədə özü də məhv olur. Akademik Məmməd Arif bu povestdən istifadə edərək çar Rusiyasını, eləcə də bir çox baxımdan öz dövrünün Rusiyasını tənqid edir, “xalqlar həbsxanası” olmaqla insanların psixologiyasında açdığı dərin izlərə, travmalara diqqət yönəldir.

“6 №-li palata” əsəri haqqında məqalə ilə Azərbaycan oxucusu ilk dəfə 1893-cü ildə dərc edilən “Kaspi” qəzetinin ikinci nömrəsində tanış olmuşdur. Məqalənin müəllifi Lev Akkerştok idi. Bu məqalədə müəllif Çexov dühasının əsərlərini yüksək dəyərləndirərək, “6№-li palata” əsərini son illərin ən mükəmməl incisi kimi qiymətləndirir. “6№-li palata” povestinin Azərbaycan dilinə tərcüməsini İ.Nəfisli etmişdir. Bu tərcümə sovetlər dönməsinə təsadüf edir. 1935-1936-cu ildə Çexovun əsərlərindən ibarət iki cildə kitab nəşr edilmişdir. “6№-li palata” povesti birinci cildə yer alırdı. Povestin tərcüməsinə nəzər salarkən, orijinala tərcümədəki bəzi uyğunsuzluqlarla rastlaşırıq. Əsərin ilk səhifəsində Nikita obrazının geyiminin təsviri orijinala uyğun tərcümə edilməmişdir. Öncəliklə orijinala nəzər salaq: «На хламе всегда с трубкой в зубах лежит сторож Никита, старый отставной солдат с порыжелыми нашивками» [9, s.167]. Tərcümədə bu məqam belə verilmişdir: “Gözətçi Nikita, damağında çubuq, həmişə bu tör-töküntünün üstünə uzanırdı; bu, istefaya çıxmış köhnə bir əsgər idi, paltarına tikilmiş baltaları belə saralmışdı” [5, s.126]. Müqayisə etdiyimiz bu hissənin tərcüməsində orijinala sadıqlıq müşahidə olunmur. Belə ki, “paltarına tikilmiş baltaları saralmışdı” səhv tərcümədir. Orijinala uyğun tərcümə isə belədir: “tör-töküntü üstündə həmişə damağında çubuq, gözətçi Nikita uzanırdı; saralmış nişanlı sabiq əsgər”. Daha bir parçaya diqqət yetirək: «Судя по мучительному, бьющему кашлю, худобе и румянцу на щеках, у него начинается чахотка» [9, s.168]. Tərcümədə bu parça belə əks olunmuşdur: “Palatada bu pəncərədən o pəncərəyədək gəzişir və yanaqlarındakı qırmızılıq onun vərəm xəstəliyinə tutulduğunu göstərirdi” [9, s.127]. Orijinalda “Palatada bu pəncərədən o pəncərəyədək gəzişir” cümləsi yoxdur, bu əlavədir. Povestdə vərəm xəstəliyinə tutulacağı, tərcümədə isə vərəm xəstəliyinə tutulduğu yazılır ki, bu da yalnışdır. Digər bir məqamı izləyirik. Əsərin orijinalında «сорела шапочная мастерская» [9, s.168], tərcümədə belə verilmişdir: “paraqçı dükanı yanan zaman başına hava gəlmişdi” [5, s.127]. Tərcümədən görünür ki, «мастерская» sözü “dükан” kimi əks olunmuşdur. Qeyd edək ki, “dükан” sözünün yerinə orijinala “paraqçı atelyesi” daha uyğundur. «Когда обыкновенно Андрей Ефимыч ходит у себя по комнатам и Дарьюшка спрашивает его, не пора ли ему пиво пить» [9, s.192], parçasının tərcüməsinə nəzər salarkən, tərcümədəki təhrif

diqqəti cəlb edir. “Andrey Yefimiç adətən, bu vaxtlar öz otağında gəzinər və: “Daryuşka, pivə içmək vaxtı deyilmi”, -deyə ondan soruşardı” [5, s.153]. Göründüyü kimi, orijinalda sualı Daryuşka verir, tərcümədə isə Andrey Yefimoviç. «Дарьюшка была очень смущена, так как доктор пил пиво уже не в определенное время и иногда даже запаздывал к обеду» [9, s.197]. Tərcümə: “Daryuşkanın da ovqatı təlx idi, çünki, dostları pivəni daha vaxtında içmir və bəzən hətta nahara da gecikirdi” [5, s.158]. Orijinalda “dostları” sözü yoxdur, bu əlavədir. «Старый доктор пошел к душевнобольным» [9, s.197], cümləsinin tərcüməsi “həkim ruhi xəstələrin yanına getdi” [5, s.159], kimi verilmişdir. Qeyd edək ki, «старый» sözü tərcümə olunmamışdır. Digər bir yalnız tərcüməyə nəzər salaq. Orijinaldakı «Мы никогда не споемся, и обратить меня в свою веру вам не удастся» [9, s.197], tərcümədə belə verilmişdir: “Bizim əqidəmiz müxtəlifdir, siz məni öz məsləkinizə cəlb edə bilməzsiz” [5, s.158]. “Biz heç vaxt eyni havanı oynamayacağıq”, cümləsi orijinala daha uyğundur.

Nəticə / Conclusion

Beləliklə, Anton Çexovun ən mükəmməl əsərlərindən biri “6№-li palata” povestinin Azərbaycan dilinə tərcüməsini müqayisəli təhlil edərkən, İ.Nəfislinin tərcümədə bəzi təhriflərini nəzərə almasaq, ümumilikdə, əsərin tərcüməsi orijinala səsələnir. R.Quliyevanın bu fikri Çexovun ənənələrinin davamlı olduğu günümüzə həmahənglik təşkil edir: “Çexov həmişə deyirdi ki, mən yazdıqlarım 10-15 ildən sonra unudulacaq, lakin mən qoyduğum yollar bütöv və əbədi qalacaq” [10, s.408]. Çexov təvazökarlıqla unudula biləcəyini söyləsə də, əsərləri unudulmadı, əksinə onlar bu gün də sevilərək, oxunur. “6 №-li palata” əsəri də Azərbaycan ədəbiyyatında ən sevilən əsərlər sırasındadır və öz aktuallığını saxlamaqdadır.

Ədəbiyyat / References

1. Arif, M. Anton Pavloviç Çexov. – Bakı: Qızıl Şərq, – 1960. – 32 s.
2. Бабаев, Г. Глубокие корни. – Баку: Азгосиздат, – 1964. – 140 с.
3. Вагіров, М.А. XIX əsr rus ədəbiyyatı. A.S.Qriboyedov, A.N.Ostrovski, A.P.Çexov. – Bakı: Azərnəşr, – 1965. – 55s.
4. Berdnikov, G. Çexov. – Bakı: Gənclik, – 1983. – 235 s.
5. Çexov, A.P. Seçilmiş əsərləri. – Bakı: Şərq-Qərb, – 2009. – 456 s.
6. Çexov, A.P. Seçilmiş əsərləri. – Bakı: Öndər, – 2005. – 432s.
7. İbrahimov, M. Xəlqilik və realizm cəbhəsindən. – Bakı: Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, – 1961. – 450 s.
8. Köçərli, F. Seçilmiş əsərləri. – Bakı: Azərbaycan SSR EA nəşriyyatı, –1963. – 340 s.
9. Чехов, А.Р. Избранные произведения. В 3-томах, т. 2. – Москва: Художественная литература, – 1976. – 464 с.
10. Кулиева, Р. Литература в контексте времени. – Баку: Мутарджим, – 2017. – 420 с.
11. Rəfilı, M. Anton Pavloviç Çexov. – Bakı: Azərnəşr, – 1944. – 47 s.

Перевод повести А.П.Чехова «Палата №6» на азербайджанский язык

Шахназ Сеидова

Доктор философских наук, доцент
Бакинский Славянский Университет
E-mail: seyidovashahnaz21@gmail.com

Резюме. Данная статья посвящена переводу на азербайджанский язык одного из самых ценных произведений Чехова – повести «Палата № 6». В статье рассматривается знаменитая повесть А.П.Чехова «Палата № 6» с литературоведческого и переводческого аспектов. В этой повести Чехов поднимает общественные и философские проблемы. Чехов в повести сравнивал больницу с тюрьмой, а душевнобольных с арестантами. Повесть «Палата №6» написана в 1892 году. Эта повесть была напечатана в журнале «Русская мысль». События происходят в больничном флигеле. Основными героями повести являются душевнобольной Иван Громов и доктор Андрей Рагин. Повесть «Палата №6» перевел на азербайджанский язык И.Нефисли. В данной статье исследуются персонажи, события в повести «Палата №6» А.Чехова в азербайджанском литературоведении, также анализируются проблемы перевода повести А. Чехова «Палата №6» на азербайджанский язык. В этой статье рассматриваются мнения, выводы, статьи азербайджанских критиков М.Рафили, М.Багирова, М.Ариф и др. о повести «Палата №6».

Ключевые слова: время, русский, философский, идея, повесть, события, больница